

Alþingi
V.t. Stjórnskipunar- og eftirlitsnefnd Alþingis
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Reykjavík, 26. maí 2023
Tilvísun: LKS2023050054/0.3.1

Efni: Umsögn landskjörstjórnar um frumvarp til laga um breytingu á kosningalögum, 112/2021 (lækkun kosningaaldurs), 497. mál.

Landskjörstjórn vísar til erindis stjórnskipunar- og eftirlitsnefndar Alþingis dags. 17. maí sl., þar sem frumvarp til laga um breytingu á kosningalögum nr. 112/2021, þingskjal 599 – 497. mál, er sent til umsagnar. Í frumvarpinu eru lagðar til þrjár breytingar. Í fyrsta lagi að lækka kosningaaldur úr 18 árum í 16 ár í kosningum til sveitarstjórna. Í öðru lagi að landskjörstjórn tryggi að nýir kjósendur fái viðeigandi fræðslu um þátttöku í kosningum og í þriðja og síðasta lagi er lagt til að ráðherra komi á aðgerðum til að auka fræðslu á sviði lýðræðis og samfélagslegrar virkni á öllum skólastigum og styðja við grasrótastarf ungmenna þar sem þau læra að hafa áhrif á samfélagið á sínum eigin forsendum. Landskjörstjórn tekur ekki efnislega afstöðu við tillögu frumvarpsins um lækkun kosningaaldurs í sveitarstjórnarkosningum þar sem slíkt er á valdi Alþingi.

Hér að neðan er að finna umsögn landskjörstjórnar við frumvarpið. Landskjörstjórn er, samkvæmt 1. mgr. 12. gr. kosningalaga nr. 112/2021 sjálfstæð stjórnýslunefnd sem hefur yfirumsjón með framkvæmd kosninga og annast framkvæmd laganna.

Verði frumvarpið að lögum mun kosningaaldur í kosningum til sveitarstjórna lækka úr 18 árum í 16 ár. Landskjörstjórn bendir á að þegar breyta á gildandi lögum verður að liggja fyrir með skýrum hætti hver ástæða breytinganna sé auk þess sem rökstuðningur þarf að fylgja breytingatillögum. Í greinargerð með frumvarpinu kemur skýrlega fram að tilgangurinn með breytingunni sé að gefa ungu fólki tækifæri til þess að taka virkan þátt í mótun samfélags síns og styrkja þar með lýðræðið. Hins vegar er ekki að finna í greinargerðinni rökstuðning eða skýringar á því af hverju miðað sé við 16 ára aldur en ekki t.d. 15 eða 17 ára aldur. Kann að vera æskilegt að aflað sé upplýsinga um við hvað aldur sé eðlilegast að miða til þess að ná fram markmiði frumvarpsins og í því sambandi bent á að forsætisráðuneytið ber meginábyrgð á skuldbindingum Íslands samkvæmt Barnasáttmálanum, en málefni sem varða börn og réttindi þeirra skv. sáttmálanum snerta málefnasvið flestra ráðuneyta.

Þá er rétt að geta þess að skv. 4. mgr. 133. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 138/2011 geta sveitarfélög ákveðið að lækka kosningaaldur í 16 ár í íbúakosningum á vegum sveitarfélaga á grundvelli 3. mgr. 38. gr. 4. mgr. 107. gr. og 5. mgr. 119. gr. sveitarstjórnarlaga.

Í 3. gr. frumvarpsins er lagt til að nýr staffliður komi á eftir c-lið 1. mgr. 14. gr., laganna þannig að eitt að hlutverkum landskjörstjórnar verði að tryggja að nýir kjósendur fái viðeigandi fræðslu um þátttöku í kosningum. Í 14. gr. kosningalaga er fjallað um verkefni landskjörstjórnar og í c- lið 1. mgr. 14. gr. laganna kemur fram að verkefni landskjörstjórnar sé m.a. að „veita almenningi, frambjóðendum, fjölmiðlum, kjörstjórnnum og öðrum sem annast framkvæmd kosninga upplýsingar, fræðslu og leiðbeiningar“. Það er mat landskjörstjórnar að það sé nú þegar eitt af verkefnum hennar skv. gildandi kosningalögum að veita fræðslu og leiðbeiningar til nýrra og ungra kjósenda og tryggja þannig að þeir fái viðeigandi fræðslu um þátttöku í kosningum. Í greinargerð frumvarpsins er varð að kosningalögum er skilgreint hvað felst frekar í verkefnum landskjörstjórnar sbr. c-lið 1. mgr. 14. gr. laganna. Þar segir að verkefni landskjörstjórnar sé að veita almenna fræðslu til almennings, í formi bæklinga, myndbanda og upplýsinga á vef, og sértæka fræðslu til þeirra sem þurfa aðstoð við að kjósa, þeirra sem skilja ekki

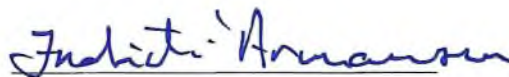
íslensku, til þeirra sem kjósa í útlöndum, til þeirra sem kjósa utan kjörfundar og til ýmissa hópa eins og nýrra kjósenda.

Í frumvarpinu er lagt til við lögin bætist ákvæðið til bráðabirgða sem kveði á um að ráðherra komi á markvissum aðgerðum til að auka fræðslu á sviði lýðræðis og samfélagslegrar virkni á öllum skólastigum og styðja við grasrótastarf ungmenna þar sem þau læra að hafa áhrif á samfélagið á sínum eigin forsendum.

Landskjörstjórn bendir á að gert er ráð fyrir að dómsmálaráðherra hafi það hlutverk sem kveðið er á um í ákvæðinu. Vegna þess bendir landskjörstjórn á að með nýjum kosningalögum var yfirstjórn kosningamála færð frá dómsmálaráðuneytinu til landskjörstjórnar, en landskjörstjórn er sjálfstætt stjórnvald án hefðbundinna yfirstjórnarheimilda ráðherra. Þannig voru verkefni kosninga færð frá pólitískt kjörnum ráðherra til sjálfstæðrar nefndar, sem auk þess að bera ábyrgð á framkvæmd kosninga, sinnir einnig viðvarandi verkefnum milli kosninga, s.s. fræðslu. Í ákvæðinu er annars vegar kveðið á um að auka fræðslu og samfélagslega virkni á öllum skólastigum og hins vegar að styðja við grasrótastarf ungmenna þar sem þau læra að hafa áhrif á samfélagið á sínum eigin forsendum. Rétt er að benda á í þessu sambandi að vert er að skoða hvort slík fræðsla og stuðningur eigi samlegð með fræðslu- og æskulýðsmálum og eigi að vera viðvarandi verkefni stjórnvalda s.s. í aðalnámskrám.

Sé þess óskað getur landskjörstjórn mætt á fund stjórnskipunar- og eftirlitsnefndar og útskýrt umsögn þessa frekar.

Virðingarfyllst,
f.h. landskjörstjórnar

Indriði B. Ármannsson
Lögfræðingur